

ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของการเปลี่ยนระบอบการปกครองสยาม
ระหว่าง พ.ศ. 2470-2480

นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์

ศูนย์วิทยพัทธยากร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2528

ISBN 974-564-247-9

009100

I 1584b12x

AN INTELLECTUAL HISTORY OF SIAM'S POLITICAL TRANSFORMATION
DURING 2470-2480 B.E.

Mr Nakarin Mektrairat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of History
Graduate School
Chulalongkorn University
1985

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของการเปลี่ยนระบอบ

การปกครองสยาม ระหว่าง พ.ศ. 2470-2480

โดย

นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์

ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

Signature

.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประดิษฐ์ บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....*Signature*.....ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी)

.....*Signature*.....กรรมการ

(อาจารย์ฉลอง สุนทราวาณิชย์)

.....*Signature*.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นงนุช บุนนาค)

.....*Signature*.....กรรมการ

(อาจารย์วารุณี ไอสถารมย์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาของการ เปลี่ยนระบอบการปกครอง
 สยาม ระหว่าง พ.ศ. 2470-2480
 ชื่อนิสิต   นายนครินทร์ เมฆไตรรัตน์
 อาจารย์ที่ปรึกษา   อาจารย์ฉลอง สุนทรวาณิชย์
 ภาควิชา   ประวัติศาสตร์
 ปีการศึกษา   2527

บทคัดย่อ

ในกระบวนการ เปลี่ยนระบอบการปกครองสยามจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญ มีปรากฏการณ์สำคัญที่ควรแก่การสนใจสองประการ คือ มีแรงผลักดันทางภูมิปัญญาจากกลุ่มสังคมต่าง ๆ และมีความเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากในสังคม

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาสภาพการณ์ทางภูมิปัญญาของกลุ่มสังคมต่าง ๆ ทั่วกลุ่ม คือ เจ้านาย ข้าราชการ คนชั้นกลาง ราษฎร และผู้นำทางความคิดในระบอบใหม่ ภูมิปัญญาของกลุ่มสังคมที่แตกต่างหลากหลายได้แสวงหาความก้าวหน้าให้บังเกิดแก่สังคมสยาม และได้เสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองรวมทั้งในทางเศรษฐกิจ มีการแสดงออก การประนีประนอม และความขัดแย้งอยู่ในระหว่างปี พ.ศ. 2470 ถึง 2480 ระบอบการปกครองทั้งเก่าและใหม่สามารถดำรงอยู่ได้เพราะมีคำอธิบายในระดับภูมิปัญญาของสังคมรองรับความชอบธรรมอยู่

ผลของการศึกษาพบว่า กระแสภูมิปัญญาหลักซึ่งนำการเปลี่ยนแปลง คือ สหิทธิรัฐธรรมนูญกับความรู้สึกนึกคิดแบบชาตินิยม กระแสแรกมุ่งสถาปนากฎหมายให้ อยู่เหนือตัวบุคคล ส่วนกระแสที่สองมุ่งให้รัฐเข้าสนับสนุนและดำเนินการในทาง เศรษฐกิจ รวมทั้งจัดการแบ่งแยกคนเป็นชนชั้น แต่เนื่องด้วยภายในกระแสภูมิปัญญาหลัก โดยเฉพาะสหิทธิรัฐธรรมนูญมีความขัดแย้งกัน กับมีความขัดแย้งในส่วนแนวคิดอื่น ๆ ได้มีผลให้การปกครองระบอบใหม่ไม่สามารถตั้งอยู่ได้ด้วยความยินยอมเห็นพ้องตาม แบบวัฒนธรรมกฎหมาย ต้องมีการใช้กำลังบังคับ และได้ใช้ความคลุมเครือในทาง แนวคิดเรื่องรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย เป็นทางออกให้กับหลักการที่ยังคงเป็น

ปัญหาว่ากฎหมายอยู่เหนือบุคคลหรือบุคคลอยู่เหนือกฎหมาย ในขณะที่เวียนกันกระแสนวคคชาตินิยมได้เสนอให้มี "การปฏิวัติ" ทางวัฒนธรรมด้วยความเชื่อว่าสามารถสร้างชาติไทยให้ก้าวหน้าขึ้นมาได้อีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้มีทหารและข้าราชการ เป็นผู้นำ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title   An Intellectual History of Siam's Political
Transformation during 2470-2480 B.E.
Name   Mr Nakarin Mektrairat
Thesis Advisor   Chalong Soontravanich
Department   History
Academic Year   1984

ABSTRACT

In the process of Siam's political transformation from the absolute monarchy to constitutional regime, two remarkable phenomena distinctively stand out. Firstly, the transformation itself was put into motion by various intellectual forces; and secondly, quite a large number of people were involved in this political transformation.

This thesis aims at studying these intellectual forces which were originated in five major social groups, i.e. members of royal house, bureaucrats, middle class, common folks, and lastly, political gurus of the new regime. These intellectual forces, albeit their different source and outlook, had one common aim in finding a more secure path to progress for Siam, and all agreed to the necessity of political and economic change. Throughout 1927 to 1937, ideas were exchanged leading to either compromises or outright conflicts. Consequently, it was these intellectual forces which provided, directly or indirectly, legitimacy for the old and the new regime of Siam.

The two most important political ideas that helped set the transformation in motion were none other than constitutionalism and nationalism. The first attempted to establish the supremacy of law. The second emphasized the necessity of state's active role in economic affairs and in the elimination of social inegalite. However, there were conflicts of idea among constitutionalists so much so that the new regime soon found itself unstable, unable either to rule by consensus according to legal culture or to establish the supremacy of law. The concept of "Ratthathammanun" and "Prachathipatai" were inevitably compromised leading conflicting parties resort to coercive forces to resolve their differences. Meanwhile, it was the nationalists who pressed for a "cultural revolution" in the belief that this would help bring the nation toward progress and prosperity. This revolution was to be led by military and bureaucrats.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เสร็จสิ้นลงได้ด้วยคำแนะนำอันมีค่า ความช่วยเหลือ และการตรวจแก้ของอาจารย์ฉลอง สุนทรวาณิชย์ อาจารย์ที่ปรึกษาและอาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

ผู้เขียนได้รับความเอื้อเฟื้อในเรื่องสถานที่ทำงาน และได้รับคำวิจารณ์อันมีค่าจากอาจารย์ Eiji Murashima นักวิจัยประจำ The Institute of Developing Economies แห่งประเทศญี่ปุ่น ปัจจุบันเป็นอาจารย์พิเศษสอนวิชาการเมืองไทยที่มหาวิทยาลัยโตเกียวและมหาวิทยาลัยโตเกียวแผนกภาษาต่างประเทศ

ผู้เขียนได้รับคำแนะนำและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์อันมีค่าจากอาจารย์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ในทางตรงและทางอ้อมมีผลให้ผู้เขียนพัฒนาความรู้ความเข้าใจในสถานะของวิชาประวัติศาสตร์ไทยสมัยใหม่

ผู้เขียนได้รับคำวิพากษ์วิจารณ์ที่ได้เสริมความรู้ความเข้าใจด้านต่าง ๆ จากอาจารย์ชาวิท สุขพานิช อาจารย์สมเกียรติ วันทะนะ อาจารย์เฉลิมเกียรติ ภิวนวล และอาจารย์นพพร ประชากุล

นอกจากนี้ ผู้เขียนได้รับคำแนะนำ ความกรุณาปรานี และความช่วยเหลือจาก ศาสตราจารย์เฮนรี่ จามริก ศาสตราจารย์วิลลาสวงค์ พงศะบุตร รองศาสตราจารย์ชิตินา พิทักษ์ไพรวิน Professor Benjamin A. Batson (National University of Singapore) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญกร กาญจนจารี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แถมสุข นุ่มนนท์ อาจารย์วราวุฒิ โอสถารมย์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวดี ชนประสิทธิ์พัฒนา อาจารย์สายชล วรภรรัตน์ อาจารย์ทรงยศ แวหวงษ์ อาจารย์สุนทรী อาสะไวย์ อาจารย์พรภิรมณ์ เอี่ยมขรรคม อาจารย์สุภาภรณ์ จรัสพันธ์ อาจารย์สุวิมล รุ่งเจริญ อาจารย์ Akira Suehiro (The Institute of Developing Economies)

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับพระยามานวราชเสวี (ปลอด ณ สงขลา) ซึ่งได้อนุญาตให้ผู้เขียนได้พิมพ์เพื่อสัมภาษณ์ 2 ครั้ง และบางส่วนของ

คำสัมภาษณ์ได้ใช้อ้างอิงอยู่ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ผู้เขียนได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากเจ้าหน้าที่ในหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดนคราธิปพงศ์ประพันธ์ หอสมุดกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และที่อื่น ๆ

ขอขอบคุณเพื่อนร่วมชั้นเรียนของผู้เขียนทุกคนซึ่งได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเสมอ และขอขอบคุณเพื่อนนอกวงการประวัติศาสตร์ผู้เอื้ออาทร คุณสาธิต กาลวันทวานิช และคุณสุภาพร วังวิเชียรโชติ

บุคคลและสถาบันต่าง ๆ ที่ได้กล่าวถึงข้างต้น ขอได้รับความขอบคุณอย่างจริงใจจากผู้เขียน

ในท้ายที่สุด สำหรับพ่อและแม่ ผู้ให้ชีวิตและให้การสนับสนุนทางการศึกษา แก่ลูก ๆ มากกว่าชีวิตของท่าน

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

ต้นฤดูฝน ปี 2528

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	๖
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๘
กิจกรรมประกาศ	๗
สารบัญตาราง	๘
คำอธิบายคำย่อและการใช้เวลา	๘
บทนำ	1
บทที่	
1) กลุ่มสังคมและแรงผลักดันทางภูมิปัญญาของสยามใหม่	5 ✓
2) วัฒนธรรมความคิดของกลุ่มสังคมเจ้าชาย	29
3) วัฒนธรรมข้าราชการกับการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความศิวิไลซ์	59
4) คนชั้นกลางในเมืองหลวงกับการแสดงวัฒนธรรมความคิดเป็น	109 ✓
5) ความปึกคึกทางเศรษฐกิจการเมืองของราษฎร พ.ศ. 2470-2480 ..	136
6) อุดมคติและอุดมการณ์ของกลุ่มผู้นำทางความคิดในระบบใหม่	180
7) การสิ้นสุดของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม : การพิจารณาในเชิง ภูมิปัญญา	212 ✓
8) การเปลี่ยนแปลงการปกครอง (1) : การจัดระเบียบองค์การทาง การเมือง	252 ✓
9) การเปลี่ยนแปลงการปกครอง (2) : ความขัดแย้งทางความคิดกับ วิกฤติการณ์ของอำนาจการเมือง	281 ✓
10) รากฐานทางภูมิปัญญาของระบอบรัฐธรรมนูญสยาม	303 ✓
บทสรุป	333
บรรณานุกรม	337
ประวัติการตีพิมพ์	365

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 แสดงจำนวนรวมข้าราชการ พ.ศ. 2470-2480 เทียบส่วน เป็นร้อยละกับพลเมือง และเทียบส่วนร้อยละของเงินเคียน กับรายได้ของประเทศ	61
ตารางที่ 2 แสดงจำนวนฎีการวมและฎีกาขอพระมหากษัตริย์อย่างอื่น (ไม่ใช่ ขอเงิน) พ.ศ. 2469-2474	152
ตารางที่ 3 แสดงจำนวนคำร้องเรียนแสดงความคิดเห็น (โดยประมาณ) พ.ศ. 2475-2480	153

 ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำอธิบาย คำย่อ และการใช้เวลา

- ก. เอกสารกระทรวงกลาโหม
- กต. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ (จัดเก็บโดยกระทรวง)
- ค. เอกสารกระทรวงการคลัง
- คต. เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ
- ข. เอกสาร เมืคเตล็ค
- ปชศ. ประชุมกฎหมายประจำสัปดาห์ รวบรวมโดย นายเสถียร ลายลักษณ์ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 1
- พ. เอกสารกระทรวงพาณิชย์และคมนาคม
- ม. เอกสารกระทรวงมหาดไทย
- ย. เอกสารกระทรวงยุติธรรม
- ร.7 เอกสารรัชกาลที่ 7
- รล. เอกสารกรมราชเลขาการ
- ศ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ
- ศบ. เอกสารกระทรวงศึกษาธิการ (จัดเก็บโดยกระทรวง)
- สป.2 เอกสารส่วนบุคคลสมเด็จพระเจ้า กรมพระยาจักรีราชานุภาพ
- สป.3 เอกสารส่วนบุคคลพระยาพิชิตศาสตร์ไพศาลย์
- สร. เอกสารสำนักนายกรัฐมนตรี
- ทจข. หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
- FO. Great Britain, Public Record Office (London)
- SYB. Statistical Yearbook Kingdom of Siam
หรือ Statistical Yearbook-Thailand
- การใช้เวลา : การใช้เวลานี้ยังคงรูปปฏิทินแบบเก่าไว้ กล่าวคือ วันเริ่มต้นปีใหม่คือวันที่ 1 เมษายน และวันสิ้นสุดของปีคือวันที่ 31 มีนาคม